

## NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3.

Tilleggsspørsmålnr.

Emne: Brynet

Oppskr. av: Johan A. Nøving

(adresse): Nøving

Fylke: More og Romsdal

Herad: Karsrudal

Bygdelag: Nøving

Gard: Nøving

G.nr. 119 Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

## SVAR

Her i bygda sier en alltid bryne om det redskapet en har til å kvesse gjær med når dette er av stein og dessuten har vissne bestemte former, som skal bli beskrevet nærmere. Også i eldre tider må en ha brukt det samme navnet. Jeg har for eks. aldrig hørt gamle <sup>folk</sup> bruke noen annen benevnelse eller hørt dem si at noe annet navn ble brukt i eldre tider.

Brynet har i min tid, og så vidt jeg vet også for i tida, alltid vært av stein. Et egentlig bryne som for eks. kunne være støpt har jeg aldrig truffet på her i bygda. Brynet kan ha form som en hjegle, rundt og spisst mot ene enden. I den andre enden er et slikt bryne kappet tvert av og der er det laget et hull til å sette på det et håndtak av tre, helst bjersk. Slike bryne ble brukt nok så meget for i tida - min far hadde flere slike bryne - no er de gått mere av bruk, kanskje endog helt av bruk. Jeg kan ikke huske å ha sett et slikt bryne de senere åra. Men bryna (flertall) hadde også andre former. De kunne være lange og runde, lykket



på midten og spissende mot begge ender.  
 Det kunne ha en lignende form, men <sup>var</sup> kortere  
 og tettere. Det <sup>kunne</sup> være meri flatt, f. eks. ovalt  
 rundt, også da var det tykkere på midten  
 og spissen mot endene. Det kunne også  
 være langt og nærmest firkantet uten ~~å~~  
 å være noe særlig tykkere på midten.

En annen sort bryne av stein var lang  
 og flat. Disse ble også kalt hont heine  
 (flertall) hein (entall) Når en ann sommeren  
 brukte dem til å kvesse jær med ble de  
 nok så ofte kalt for bryne, men når en brukte  
 dem til å kvesse kniver og øker med ble de  
 kalt for hein.

Som en vil se bruker jeg forbehold når  
 når jeg skriver om bryne. Dette er gjort med  
 vilje. Brynene må no nærmest sees å høre  
 en sværdens tid til. Jeg kan ikke huske å ha  
 sett et sliff de siste åra - det vil si sett det  
 i bruk. For en 9-10 år siden var de enda  
 i bruk hist og her på gårdene men no  
 er ihvertfall de fleste - og jeg tror ikke jeg  
 lever særlig meget om jeg <sup>jær</sup> alle - gått over til  
 å bruke heine, støpke heine. Mest brukt  
 er en type som er flat på den ene siden  
 og spisser av mot endene på den andre siden

hein av i dag      bryne med hånd-  
 tak av stein

I min fars tid var bryna (flertall) gjerne  
 forholdsvis store og tunge, senere ville en ha  
 dem lettere.

En sa skjeldin her at en brynet jær  
 en brukte et annet navn på dette - kvekje eller  
 kvekja. F. eks. "Na vil eg ha å kvekja jær mijs"



Kvekja brücker en si den dag i dag selvom en ikke lenger brücker bryne, men støpte heine.

2) Naturlig brynerstein kan en si antrent ikke finnes i bygda. Det er tatt noen få bryner fra en enkelt bergknaug, men da de ikke var særlig gode vant de ingen utbredelse. Eldre tid og utover til ca 1925 fikk en ofte fått i bryna (flertall) på den måten at en kjøpte dem av folk som åvinst skaks for slottanna for rundt i bygden og solgte bryner og tjær, jærw og river, rivestimer. Disse kom fra andre bygder. ~~At~~ Jeg trücker en bestemt mann fra en annen bygd innen herredet som hvert år for rundt på denne måten og solgte til gårdbrukere. Navnet var han avsted og kjøpte på Trondheimsmarknaden.

3) Alle redskaper blir først slipt på en rund slipstein og etterpå kvasset med bryne, no til dags med støpte hein - gjerne smergetstein. Jeg trücker dog at min far kvasset bærkerkniven sin av og til på en fir hein av en meget fin steinsort, ikke grøstien, men stein som var mørkbrün, antrent av samme farve <sup>som</sup> sjokoladeploster (kokesjokolade)

4) Jeg har aldrig hørt fortalt om en tid da en her i bygda isteden for å slippe tjærw brynet til egger med en hammer. Første gang jeg høide en slik framgangsmod antrent var i krigsårene da en bysker fortalte at de brükkte kvasse jærw på denne måten på hans hjemsted i Tyskland

5) Jeg har hverken sett eller høit om tall at en sliper ~~på~~ redskaper på en stein som ligger stille ved å føre redskaper fram og tilbake



6) I almindelighed brücker en å stips jäen en gang for åkta når en brücker den hele sia. Kunkelk lyær sam er særlig kvassu kan en stå halve og endog hele dagen med når det er lagelig med dagg, men dette må nærmest sees å höie til turtagelse.

7) En har i almindelighed bare et bryne på hver mann. No til dags brücker en gjerne en hein sam er støpt slik at den er av grovere og kvassere ~~i~~ materiale i den ene enden og av finere i den annen. Den fineste enden på heina brücker først etter slipinga. Den grovere senere når jäen begynner å bli mer okvass. Bryner av tre brücker ikke. Jeg har heller ikke høit noe om at en har brükt trebryne for i lida.

8) En sliper alltid jäen mens den sitter på orvel. Jeg har ikke høit snakk om noen som brücker å ta den av mens slipinga pågår.

9) Når jäen brynes eller bli kvækt sam er helst sier holdes den på den måten at en setter enden på orvel mot marka, og holder selve jäen op mot armhüelen og venstre armen over den. Brynet holder en i høyre handa. En bryner jäen på begge sider i en gang. Et drag på hver side om hverandre. Den brynes fra festet og framover mot spissen. Kiltarv er svart lide brükt her. En man som var innflyttet fra Pansdalen, men som noe er død, brükte alreit ståttorv, både han selv og samene.

10) Kopper som brynet bli båret i kalles brynstokk. Den baus rett bak festet med en krok som hektes fast i belteima og er laget av



br. No er den gått mer og mer av mot.  
 En har uten de små heinene i lommen  
 når marka er våt, eller en har med seg en  
 blikkopp til å drikke i om en vil ha varme  
 på den. Koppen flytter en eller hvert som en  
 slår.

11) Kjø eller aksehorn har ikke vært benyttet  
 det jeg har hørt til å bære brynet i

12) Bortfaller.

13) Bryner av naturstein ble alltid fekket med  
 vann, men med heinene som er støpt både  
 brukes det og ikke brukes.

14) Skellet som framkommer ved bryning  
 kaller en for bryngår (kanskje med to r. u. i  
 & stikker)

15) jeg vet ikke om at bryngår er blitt brukt  
 mot sykdomer

16) jeg har hørt snokk om at bryna (fotball)  
 i eldre tid kunne bli lagt i jorda for å bli  
 bedre. No derimot vet jeg ikke om at dette  
 brukes.

17) Naen fortelling om at bryne toler har  
 jeg ikke hørt om her på stedet.

18) jeg har ikke hørt noe spesielt om at  
 noe ble sagt når en spyttet på brynet (det  
 eneste må da være "kvi" som bli sagt no  
 og da uten at en har noen bestemt mening  
 med det.

19. En kjører ikke til noen ranser som  
 ble fransagt under kvestinga.